

Lietuvos istorijos institutas

L I E T U V O S

ARCHEO*logija* 18

*Skiriama
Mykolo Michelberto
60-mečio jubiliejui*

VILNIUS 1999

Redakcinė kolegija:

Dr. Gintautas Zabiela (atsakingasis redaktorius)
Dr. habil. Algirdas Girininkas
Dr. habil. Vytautas Kazakevičius
Dr. habil. Vytautas Urbanavičius
Dr. habil. Laima Vaitkunskienė

Leidyklos vyr. redaktorius	Danas Kaukėnas
Serijos dizaineris	Alfonsas Žvilius
Dailininkas	Jonas Rudzinskas
Dizainerė	Nijolė Vaitekonienė
Korektoriė-stilistė	Elena Matiukienė
Vertėja į anglų, rusų k.	Inita Tamašiūnienė
Techninis redaktorius	Tomas Baranauskas

© Lietuvos istorijos institutas
© Alfonsas Žvilius
© „Diemedžio“ leidykla
© Straipsnių autorai

KERAMIKOS DEGIMO KROSNYS KAUNE XV–XVI a.

DAINIUS BALČIŪNAS

Archeologiniai tyrinėjimai Kauno senamiestyje vyksta jau ketvirtą dešimtmetį. Be žvalgomųjų ir išsamių tyrimų, daug informacijos suteikia vadinamoji archeologinė priežiūra, kai vykdomi žemės kasimo darbai jau ištirinėtoje vietoje arba darbų metu aptinkami nežinomi archeloginiai objektai ir jie tyrinėjami.

Svarbią vietą senamiesčio archeologiniuose tyrimuose užima pastatų pamatų, rūsių tyrinėjimai, kurių metu dažnai aptinkamos krosnių liekanos, kurias pagal paskirtį galima suskirstyti į 6 rūšis:

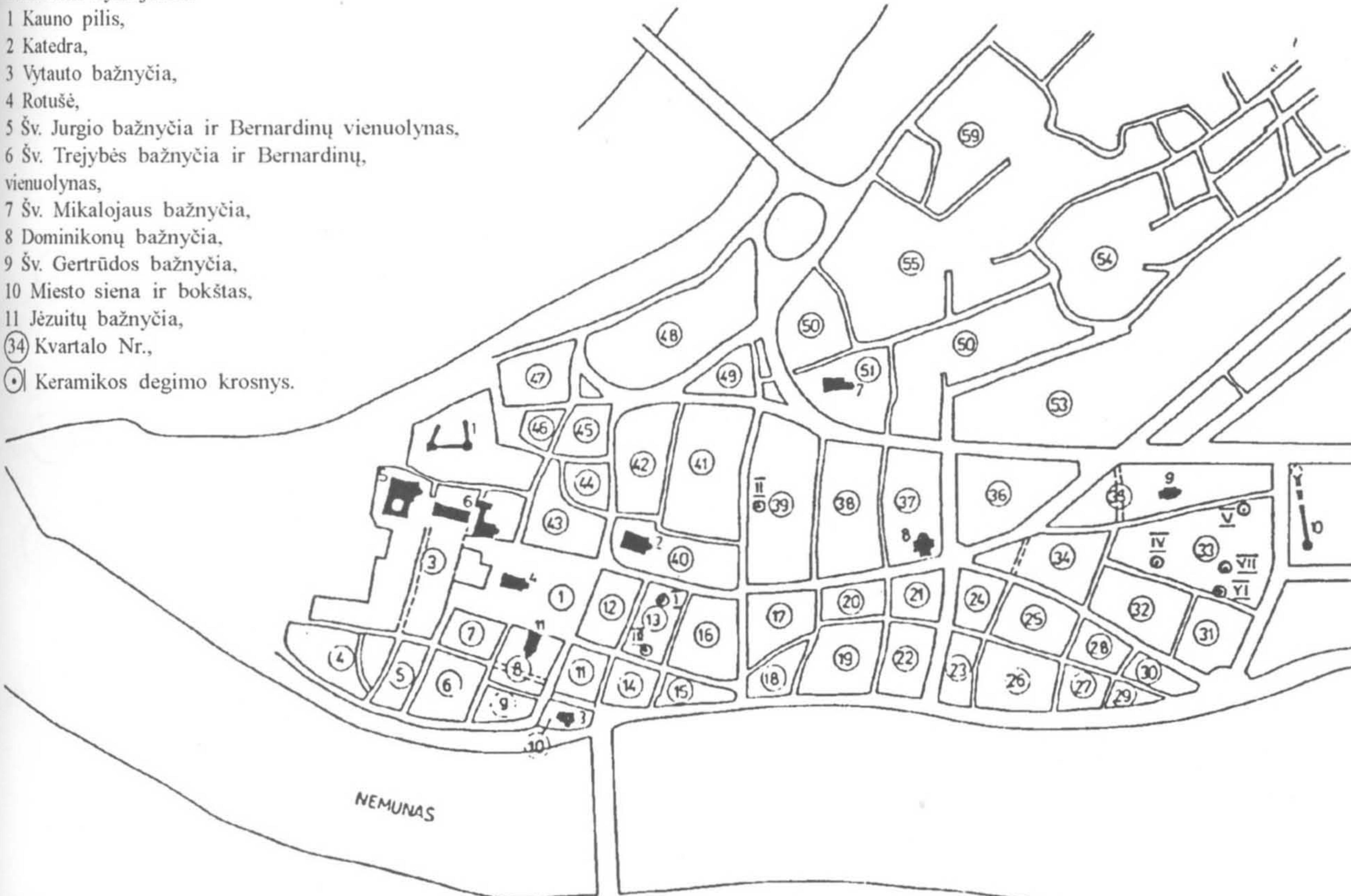
1. Hipokausto tipo krosnys pirtims ir džiovykloms;
2. Bravoro tipo krosnys su atvira ugniaiviete;

3. Metalo lydymo krosnys;
4. Vaško lydymo krosnys;
5. Keramikos degimo krosnys;
6. Patalpų šildymo krosnys.

Bandysiu aptarti keramikos degimo krosnis, kurių Kauno senamiestyje rasta septynios (pav. 1). Krosnys aprašomos chronologine tvarka, datavus radinius nuo seniausių laikų – XIV a. pabaigos – XV a. pradžios iki vėliausių – XVI a. pabaigos. Seniausios krosnys aptiktos prie dabartinės Vilniaus, M. Daukšos, Muitinės gatvių, t. y. seniausioje miesto dalyje. Jos yra trys. Tiesa, seniausios krosnies buvimas tik numanomas, čia aptiktos liekanos pastato – puodžiaus

Surastiniai žymėjimai:

- 1 Kauno pilis,
- 2 Katedra,
- 3 Vytauto bažnyčia,
- 4 Rotušė,
- 5 Šv. Jurgio bažnyčia ir Bernardinų vienuolynas,
- 6 Šv. Trejybės bažnyčia ir Bernardinų vienuolynas,
- 7 Šv. Mikalojaus bažnyčia,
- 8 Dominikonų bažnyčia,
- 9 Šv. Gertrūdos bažnyčia,
- 10 Miesto siena ir bokštas,
- 11 Jėzuitų bažnyčia,
- (34) Kvartalo Nr.,
- (○) Keramikos degimo krosnys.

1 pav. XV–XVI a. Keramikos degimo krosnys Kauno senamiestyje. Piešė Verutė Trečiokienė.

dirbtuvės su gausiais dirbiniais. Gausybė pelenų, degusio molio gabalų, nuo karščio pakeitusi spalvą žemė rodo, kad šalia pastato buvo ir krosnis.

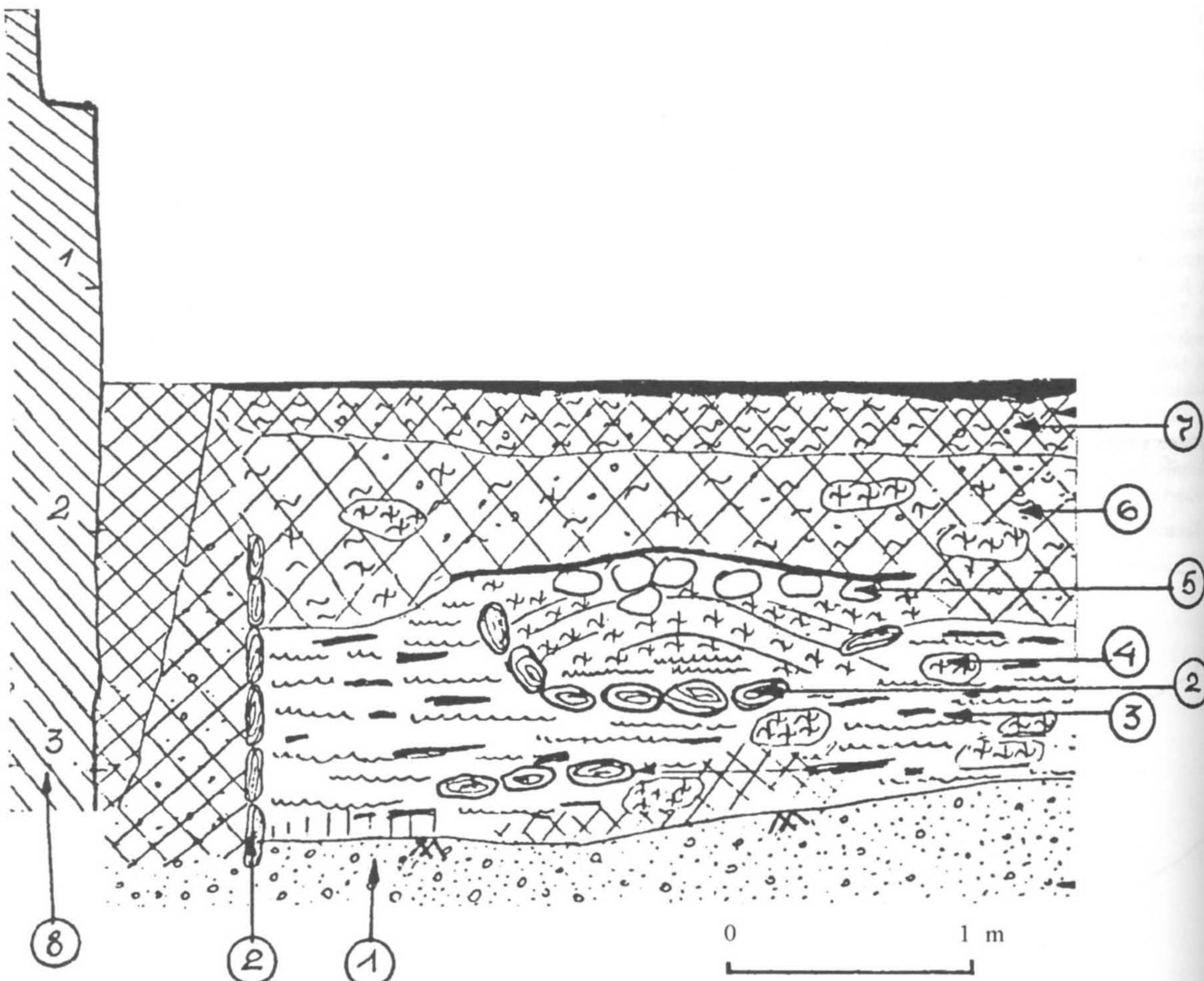
Miestui augant ir dažnai kenčiant nuo gaisrų, krosnys, pirtys ir degtinės varyklos stumiamos už miesto, tačiau pajamos iš jų turėjo patekti į miesto kasą. Tai patvirtintų rastosios 4 keramikos degimo krosnys rytinėje senamiesčio dalyje, netoli miesto sienos.

Deja, apie puodžius ir krosnis neturime jokių istorinių žinių. Kauno puodžiai neabejotinai priklausė cechams, tačiau žinių apie tai turime tik nuo XVI amžiaus. 1639 m. vasario 26 d. Kauno magistratas patvirtino Kauno puodžių brolijos nuostatus. Brolioje buvo apie 50 narių. Karalius Jonas Kazimieras patvirtino Kauno miesto puodžių cecho (*garn-carskiego*) statutą 1667 m. kovo 5 d. Yra išlikęs XVIII–XIX a. puodžių cecho antspaudas (Samalavičius, Merkys, 1977, p. 100).

1664 m. birželio 6 d. Vilniaus miesto puodžių statute labai griežtai, grasinant bausmėmis, nurodoma, kad meistrai negali koklių, glazūruotų puodų žiesti, krosnių statyti ir taisyti, jeigu nėra mokësi „spalvoto darbo“, o jo mokësi negali „juodų“, t. y. redukuotų puodų gaminti. Neklausantieji baudžiami vaško akmeniu. „Meistru galėjo tapti tik katalikai, stačiatikiai ar reformatai, dirbę pas vyresnį meistrą 2 savaites, įrodę gimimo vietą ir kur mokësi amato, įvertinimui pateikę gaminius“ (Samalavičius, 1977, p. 29).

Kauno senamiesčio rytinėje rastosios krosnys yra panašios į XVII a. krosnis, rastas Varšuvos senamiestyje (Swiechowska, Dukwicz, 1955). Ten jos priglaustos prie miesto sienos, kuri XVII a. jau nebetekusi gynybinės reikšmės, o fosa užpylinėjama. Krosnys čia buvusios 2 tipų:

1. Stačios su liepsna į viršų,
2. Su horizontalia trauka – pakura, ištęsta į priekį, o priešingoje pakuros angai pusėje yra kaminas.

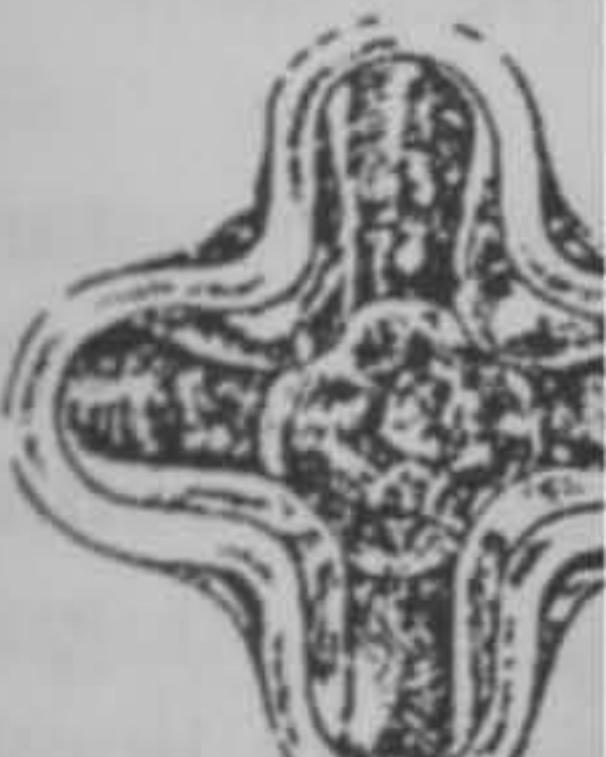
2 p a v. Kultūrinį sluoksnių klodo pjūvis puodžiaus dirbtuvės vietoje: 1 – ižemis, 2 – sudegę rastai, 3 – pelenai, 4 – molis, 5 – akmenys, 6 – maišyta ruda žemė su žvyru, moliu, 7 – maišytas žvyras su moliu, degësiai, 8 – namo Vilniaus g. 10 pamatai. Piešė Verutė Trečiokienė.

Dažnia Pakura iš sumūryta skylėmis degimo ka miniai. K dūmtraukiu surišant ja tinku.

Tarp ra – J. Gruc tačiau dėl (Žalnieriū

PUODŽI

1990 m. pastate Vilnius su pusrūsi dirbtuvė. D (Bertašius, 2,2 m gy dirbamos p m pločio ir cm pločio i sujungimas rusvą žvyra

3 p a v. P su kryžmine a

odžiu
loma,
žiesti,
ilvoto
kuotų
vaško
itikiai
aites,
nimui
).

osnys
šuvos
en jos
. jau
jama.

riekj,
as.

Dažniausiai pasitaikanti – pirmojo tipo krosnis. Pakura iš dalies įleista į žemę, viduje ant atramų sumūryta grotelių tipo perdanga su keliomis didelėmis skylėmis liepsnai. Ši perdanga skiria pakurą nuo degimo kameros, kurioje sukraunami degamieji gaminiai. Kamerą dengia gana smailas kupolas su dūmtraukiu ir langeliu stebėjimui.

Krosnys mūrijamos iš sveikų plytų, pusplyčių, surišant jas moliu, akmenų, viduje glaistomos molio tinku.

Tarp rastujų Kauno senamiestyje, atrodo, tik viena – J. Gruodžio g. 19 buvusi su horizontalia trauka, tačiau dėl dalinio jos išlikimo tai tik spėjama (Žalnieriū, Butkienė, 1986š).

PUODŽIAUS DIRBTUVĖ IR I KROSNIS

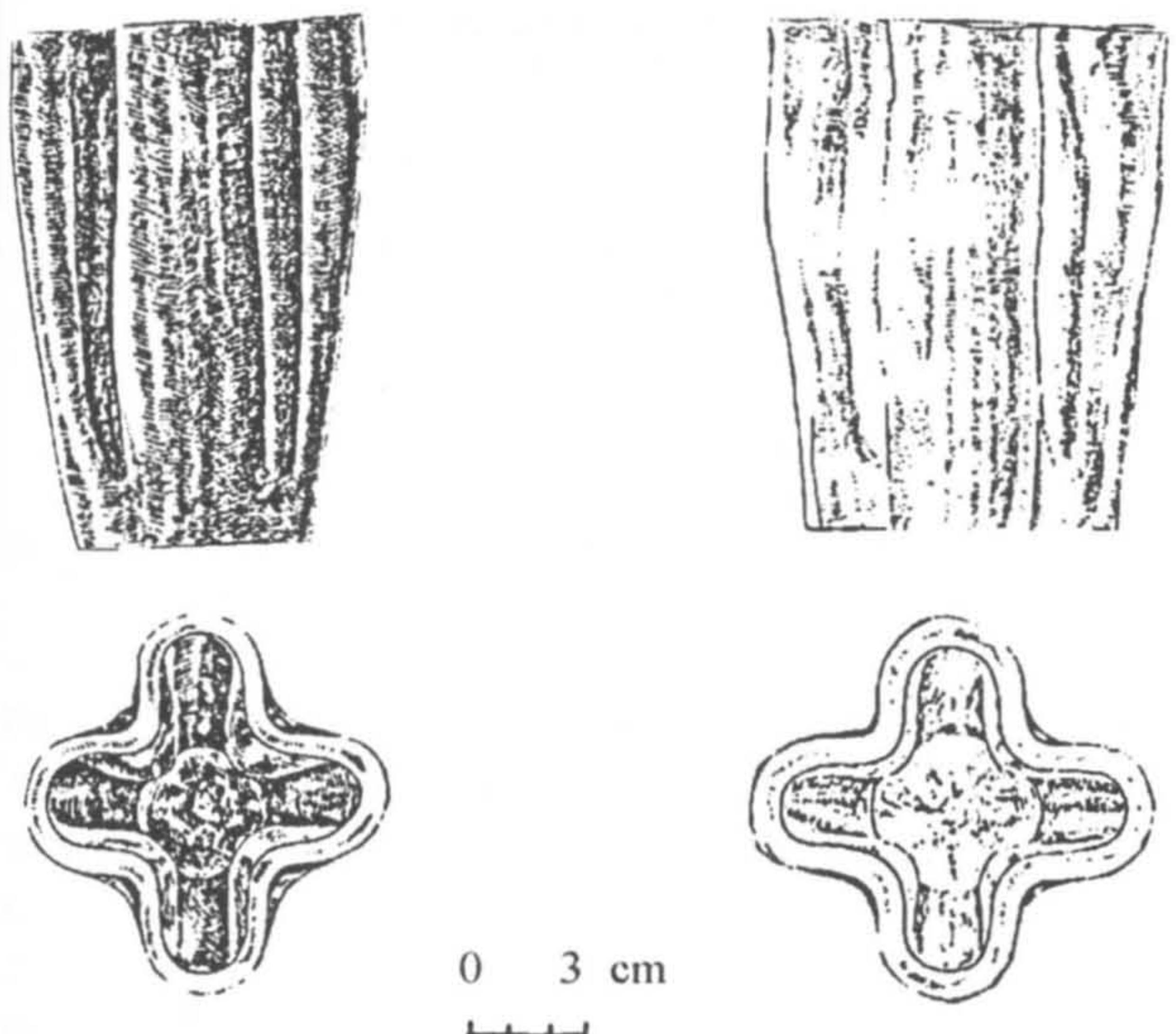
1990 m. savavališkai pradėjus rūsio kasimo darbus pastate Vilniaus g. 10, rastos medinio pastato liekanos su pusrūsiu, kuriame, atrodo, buvusi puodžiaus dirbtuvė. Deja, didesnė statinio dalis jau buvo nukasta (Bertašius, 1990š). Rastas pusrūsis, įleistas iki 2,2 m gylio nuo buvusio statybos paviršiaus – dirbamos pilkos žemės (pav. 2). Pusrūsis buvo 5,8 m pločio ir 5 m ilgio, sienelės surėstos iš 20 – 30 cm pločio ir 7 cm storio lentų, tačiau neaiškus jų sujungimas kampuose. Lentų sienelė įleista į natūralų rusvą žvirą. Virš jo susidarė 15 – 20 cm storio

juodžemio ir pelenų su suodžiais sluoksnis, ant kurio aptikti 3 apanglėjė rasteliai, atrodo, sugriuvusios rūsio perdangos liekanos. Truputį aukščiau, pelenuose, kita apanglėjusių 10–15 cm pločio ir 10 cm storio rastelių grupė, uždengta degusio molio gabala su žabų atspaudais ir akmenimis. Aplink juos – 60–70 cm storio pelenų sluoksnis. Pelenaus užpildytas visas pusrūsis. Viršuje – rudas žvyras su degto ir žalio molio gabala.

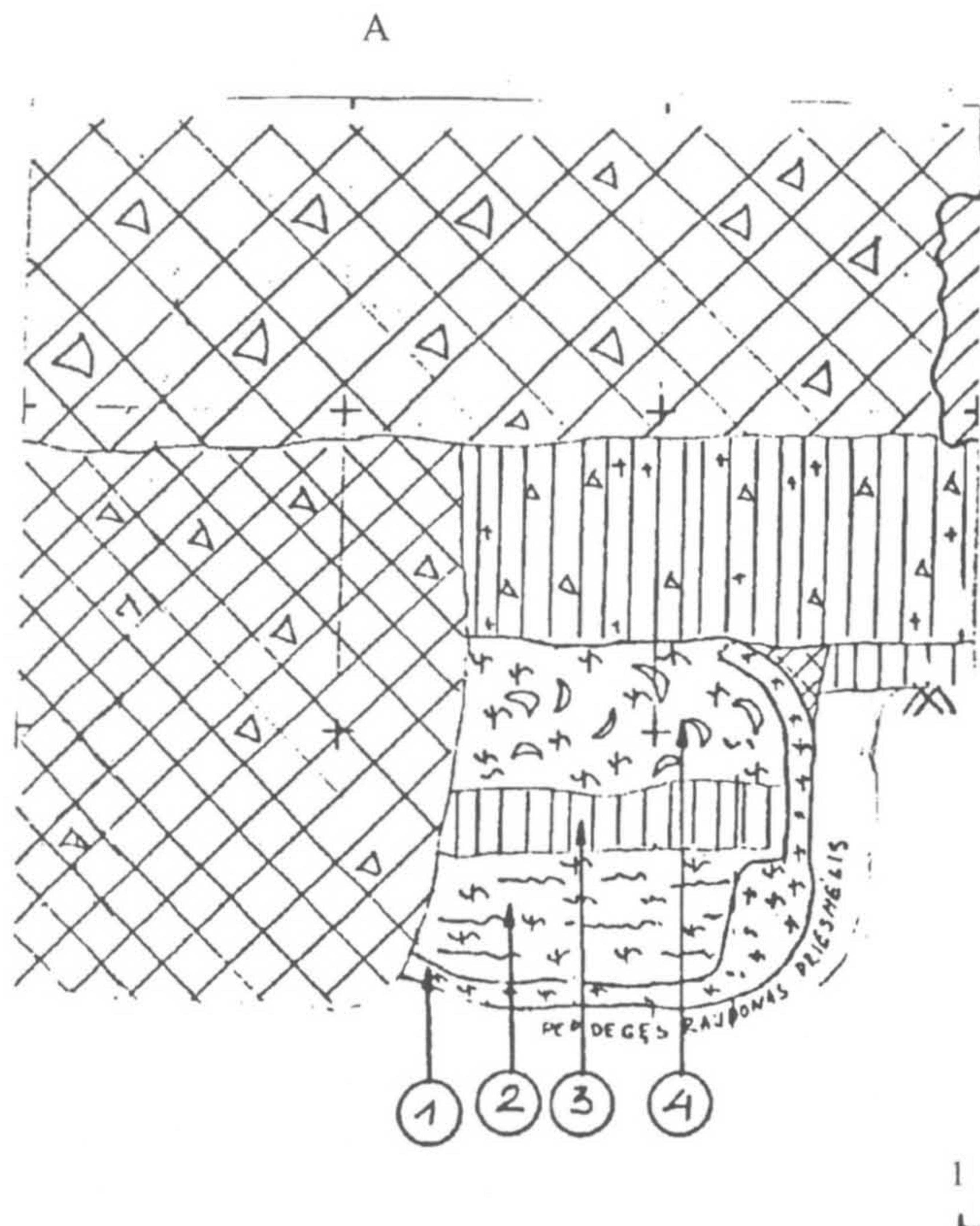
Pelenuose ir tarp degusio molio gabala rasti 34 fragmentai puodyninių koklių kryžmine anga ir 2 sveiki puodyniniai kokliai (pav. 3). Kokliai su kryžmine anga lipdyti spiraliniu būdu ir apžiesti, dugnuose nėra nupjovimo žymių, kai kur pastebėta pabarstymų, kojelė. Molio masėje yra vidutinio ir stambaus grūdėtumo akmens priemaišų. Kokliai degti redukcinėje aplinkoje, pilkos, juodos spalvos. Jų aukštis svyruoja nuo 13,6 iki 15,2 cm, dugnų skersmuo – nuo 6,6 iki 7,2 cm. Kryžmės daugiausia simetriškos, jų skersmuo – nuo 8,1–8,2 iki 9,4–9,7 cm. Tai rodo meistro profesionalumą. Tarp koklių rasta vieno puodo atlenktu į išorę pakrašteliu šukė ir dangtelio fragmentas. Koklių fragmentų gausa, jų nauumas, molio žaliavos gausa leidžia teigti čia buvus puodžiaus dirbtuvę. Sprendžiant iš kultūrinų sluoksnių stratigrafijos ir pačių koklių archajiškumo, juos galima datuoti XIV a. pabaiga – XV a. pradžia. Pati dirbtuvė buvo visai prie Vilniaus gatvės – senojo trakto į Vilnių. Deja, neaišku, kur stovėjo puodų degimo krosnis. Sprendžiant iš sklypo pietinėje dalyje fiksotų pelenų ir raudonos, nuo karščio pasikeitusios žemės bei degto molio gabala, krosnis stovėjo į pietus nuo rastosios dirbtuvės.

II KROSNIS

1994 m. kasant pastato M. Daukšos g. 22 rūsi aptiktos keramikos degimo krosnies liekanos (Balčiūnas, Žalnieriū, 1994š). Krosnis buvo prie pat gatvės – 2 m į rytus nuo jos raudonosios linijos. Ji ovalo formos, įleista į pirminį paviršių, oksiduotą priesmėli apie 1 m (pav. 4). Pakura neišlikusi, tačiau, atrodo, buvusi rytinėje dalyje. Krosnies sienelės ir padas tiesiog lipdyti iš molio iškastoje duobėje. Didžiausias ovalo ilgis apie 1,4 m, plotis apie 1,3 m. Sienelių storis nuo 10 iki 30 cm. Po krosnies padu smėlis iki 40 cm gylio raudonas nuo karščio. 35 cm aukštyje nuo pado pastebimas sienelės suplonėjimas iki 10 cm. Susidarė „balnas“, reikalingas grotelių perdangai, skyrusioms pakurą nuo degimo kameros, atremti. Pakuroje rasti pelenai ir degto molio gabalai yra grotelių liekanos. Krosnies aukštis neaiškus, tačiau pagal sienelės linkimą ji kyšo virš žemės apie

3 p a v. Puodžiaus dirbtuvėje rasti puodyniniai kokliai su kryžmine anga. Piešė Verutė Trečiokienė.

4 p a v. II krosnies pjūvis (A) ir planas (B): 1 – molinis padas ir sienelės, 2 – pelenai su degto molio gabala, 3 – juodžemis su degesiai, 4 – degto molio gabalai su keramikos šukėmis. Piešė Verutė Trečiokienė.

20 cm. Virš pakuros – suodžių degesių sluoksnis, kurio storis apie 20 cm. Degimo kameroje – degusio molio gabalai, greičiausiai kupolo liekanos ir keramika. Krosnyje buvo degama redukcinėje aplinkoje – visa keramika pilkos spalvos.

Krosnyje rasti 5 puodai – 2 sveiki, 3 deformavęsi nuo temperatūros (žr. 4 viršeli) – 30 fragmentų pakraštelių ir sienelių, iš kurių 10 ryškiai deformavęsi, susilydę į gabalą. Matyt, degimo metu temperatūra pakilo daugiau kaip iki tūkstančio laipsnių ir įvyko avarija – krosnies kupolas griuvo, todėl rasti deformuoti gaminiai, galbūt vėliau kiti sumesti kaip nereikalingi ir brokuoti. Sveikujų puodų pakrašteliai atlenkti į išorę, pastorinti, viduje yra profiliavimas dangtelui (pav. 5:2, 3). Puodų aukštis – nuo 13 iki 16 cm. Dugnų skersmuo nuo 8,9 iki 10,8 cm, angų – nuo 12,2 iki 13,3 cm, skersmuo labiausiai išpūstoje pilvelio vietoje 16,3–17 cm. Peteliai puošti horizontaliomis rievėmis, molio masėje rasta vidutinio stambumo ir smulkiai grūsto akmens priemaišų. Be jų, rasta 4 fragmentai sienelių (vienos jų išorė

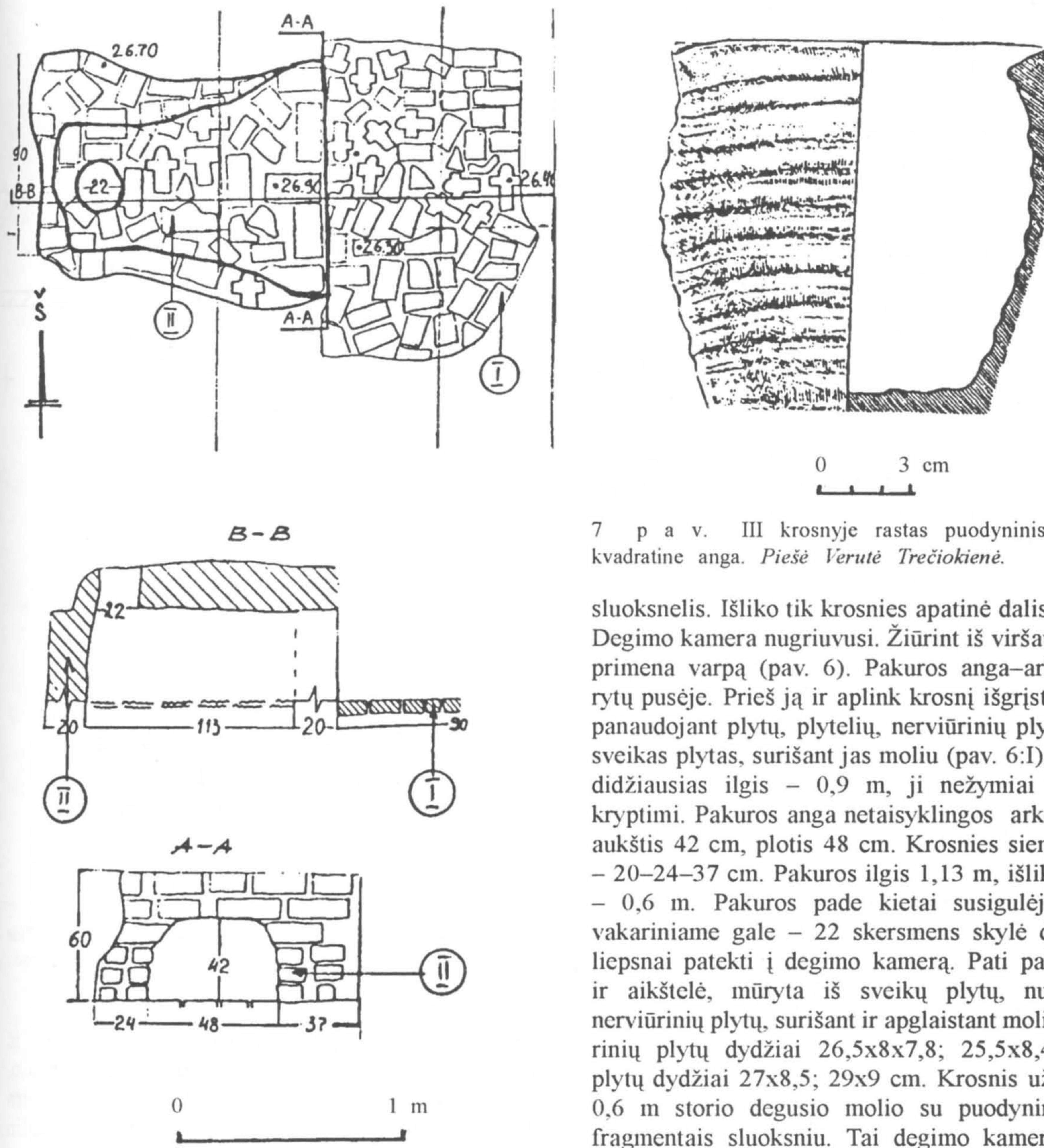
5 p a v. Keramika iš II krosnies: 1 – puodyninius koklius, 2 – puodas, 3 – puodynėlė. Piešė Verutė Trečiokienė.

šlifuota) ir dugnų, 3 ąsočių šlifuotos, puoštos išpaustais stačiakampiais, rombais, šukės, 1 keptuvės kojelė. Rasta 17 fragmentų puodyninių koklių su kvadratinė anga (pav. 5:1). Koklių aukštis apie 14,5 cm, dugno skersmuo – nuo 7,2 iki 8,5 cm. Pakrašteliai profiliuoti, nuolaidūs į vidų, kraštinės ilgis apie 11 cm. Koklio išorėje ryškios žiedimo rievės, molio masėje yra smulkiai grūsto akmens priemaišų. Pagal šiuos radinius krosnis datuojama XV a. pabaiga – XV a. pradžia.

6 p a v.
I – aikštė
Trečiokienė

Trečioji krosnis yra pastaroji žvalgomųjų Žalnierių krosnių, apie 50 cm aukščio ir 30 cm skersmens.

6 pav. III krosnies planas ir pjūviai (B-B, A-A):
I - aikštėlė prie pakuros, II - pakura. Piešė Verutė Trečiokienė.

III KROSNIS

Trečiojo degimo krosnis, rasta Kauno senamiestyje, yra pastato Muitinės g. 7 kieme, rasta 1990 m. žvalgomujų archeologinių tyrimų metu (Balčiūnas, Žalnieriū, 1990š). Ji įrengta duobėje, īgilinta į žemę apie 50 cm. Aplinkoje iki krosnies pastatymo susidarės tik 30 cm storio pilkai rusvos dirbamosios žemės

7 p a v. III krosnyje rastas puodyninis koklis su kvadratine anga. Piešė Verutė Trečiokienė.

sluoksnelis. Išliko tik krosnies apatinė dalis – pakura. Degimo kamera nugriuvusi. Žiūrint iš viršaus, krosnis primena varpą (pav. 6). Pakuros anga–arka įrengta rytų pusėje. Prieš ją ir aplink krosnį išgręsta aikštėlė, panaudojant plytų, plytelių, nerviūrinių plytų dalis ir sveikas plitas, surišant jas moliu (pav. 6:I). Aikštėlės didžiausias ilgis – 0,9 m, ji nežymiai kyla rytų kryptimi. Pakuros anga netaisyklingos arkos formos: aukštis 42 cm, plotis 48 cm. Krosnies sienelių storis – 20–24–37 cm. Pakuros ilgis 1,13 m, išlikęs aukštis – 0,6 m. Pakuros pade kietai susigulėję pelenai, vakariname gale – 22 skersmens skylė dūmams ir liepsnai patekti į degimo kamерą. Pati pakura, kaip ir aikštėlė, mūryta iš sveikų plytų, nuolaužų ir nerviūrinių plytų, surišant ir apglaistant moliu. Nerviūrinių plytų dydžiai 26,5x8x7,8; 25,5x8,4x8,2 cm; plytų dydžiai 27x8,5; 29x9 cm. Krosnis užpilta 0,2–0,6 m storio degusio molio su puodyninių koklių fragmentais sluoksniu. Tai degimo kameros kupolo liekanos. Sluoksnyje rasti 2 sveiki puodyniniai kokliai su kvadratine anga (pav. 7). Dugnų skersmuo 9–9,5 cm, koklių aukštis 10,8–11,8 cm, anga beveik kvadratinė 11,1x12 ir 11x11 cm. Pakraštėlių plotis 1,1–1,2 cm, jie profiliuoti, nuolaidūs į vidų. Vienas koklis aptekėjės žalia glazūra. Kokliai iš dalies redukuoti, galbūt atsitiktinai patekus dūmams į degimo kamерą. Molio masė su smėlio priemaiša. Be jų, rasta 17-os puodyninių koklių fragmentai. 2 vienetų dugnai puošti rozete su iškiliu apskritimu. Be koklių, rasta ir virtuvinių indu šuklių: puodo pakraštėlis karklo lapo formos, degtas redukcinėje aplinkoje, 2 virimo puodų pakraštėliai atlenkti į išorę su profiliavimu dangteliu. Molio masėje yra stambiai grūsto akmens priemaišų.

Rasti 3 puodų žaliai glazūruotu vidumi pakraštėliai, dubens ir lėkštės fragmentai. Tarp radinių vyrauja puodyniniai kokliai. Krosnių stratigrafiškai ir pagal radinius datuojame XVI a. pradžia.

Šios trys krosnys yra seniausios iš iki šiol rastujų, įrengtos seniausioje Kauno senamiesčio dalyje, visai šalia pagrindinių gatvių. Didelė dalis pastatų buvo mediniai, užstatymas tankus, todėl miestas dažnai kentėjo nuo gaisrų. Siekiant jų išvengti, krosnys, pirtys ir degtinės varyklos buvo stumiamos į miesto pakraščius, t. y. į rytus.

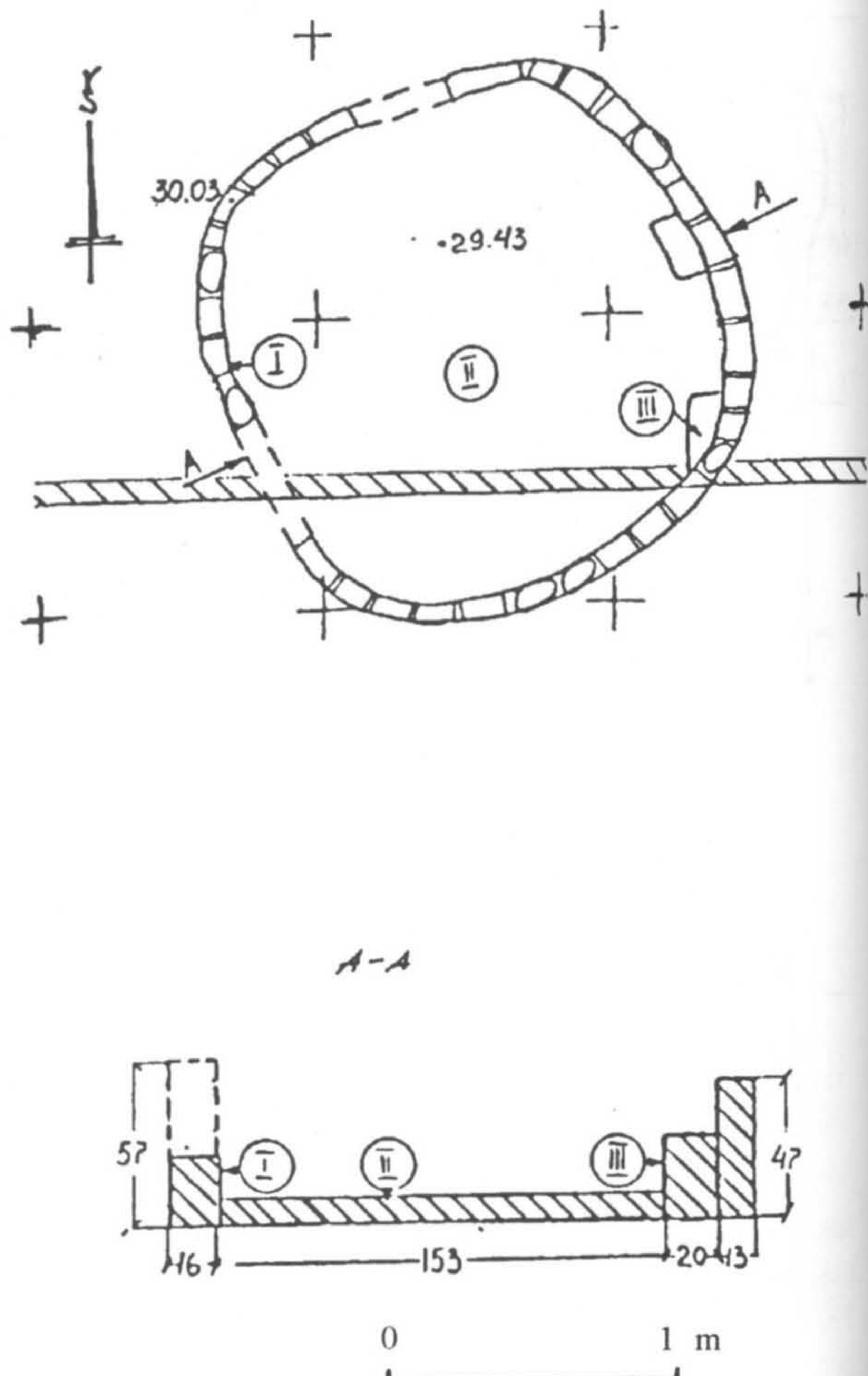
1540 m. liepos 17 d. Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Senojo privilegijoje sakoma, kad pajamos iš šių objektų turi patekti į miesto kasą.

Rytinėje senamiesčio dalyje, netoli nuo miesto sienos, gyveno totoriai, atsikėlę po 1397–1398 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto žygių prie Dono ir į Krymą. Jie buvo apgyvendinti Trakuose, Vilniuje, Kaune, Punioje, Lydoje, Krėvoje, Nauvarduke, Gardine. Miestuose apsigyveno neturtingiausių, nekilmingų, buvusių belaisvių palikuonys. Totorių tradiciniai amatai laikomi daržininkystė, arklių auginimas, vežėjavimas, odos dirbimas. Kaune, atrodo, jiems pavesta ir sargyba prie miesto sienos, o vieneri vartai pavadinti Totorių vartais. Dabartinės D. Poškos gatvės (buvusi Didžioji Totorių) rajonas vadintas *Tatarska okolica*. Tai nemaža kalva, ją apima 33 senamiesčio kvartalas. Daugelio tyrimų metu 1986, 1988, 1990 m. čia rasta 4 keramikos degimo krosnys (pav. 1).

XVII a. puodžių cecho statute kalbama tik apie katalikų ir stačiatikių galimybę verstis puodininkyste, totoriai čia neminimi. Galbūt šie sklypai buvo išnuomuoti amatininkams arba šiuo verslu totoriai vertėsi nelegaliai.

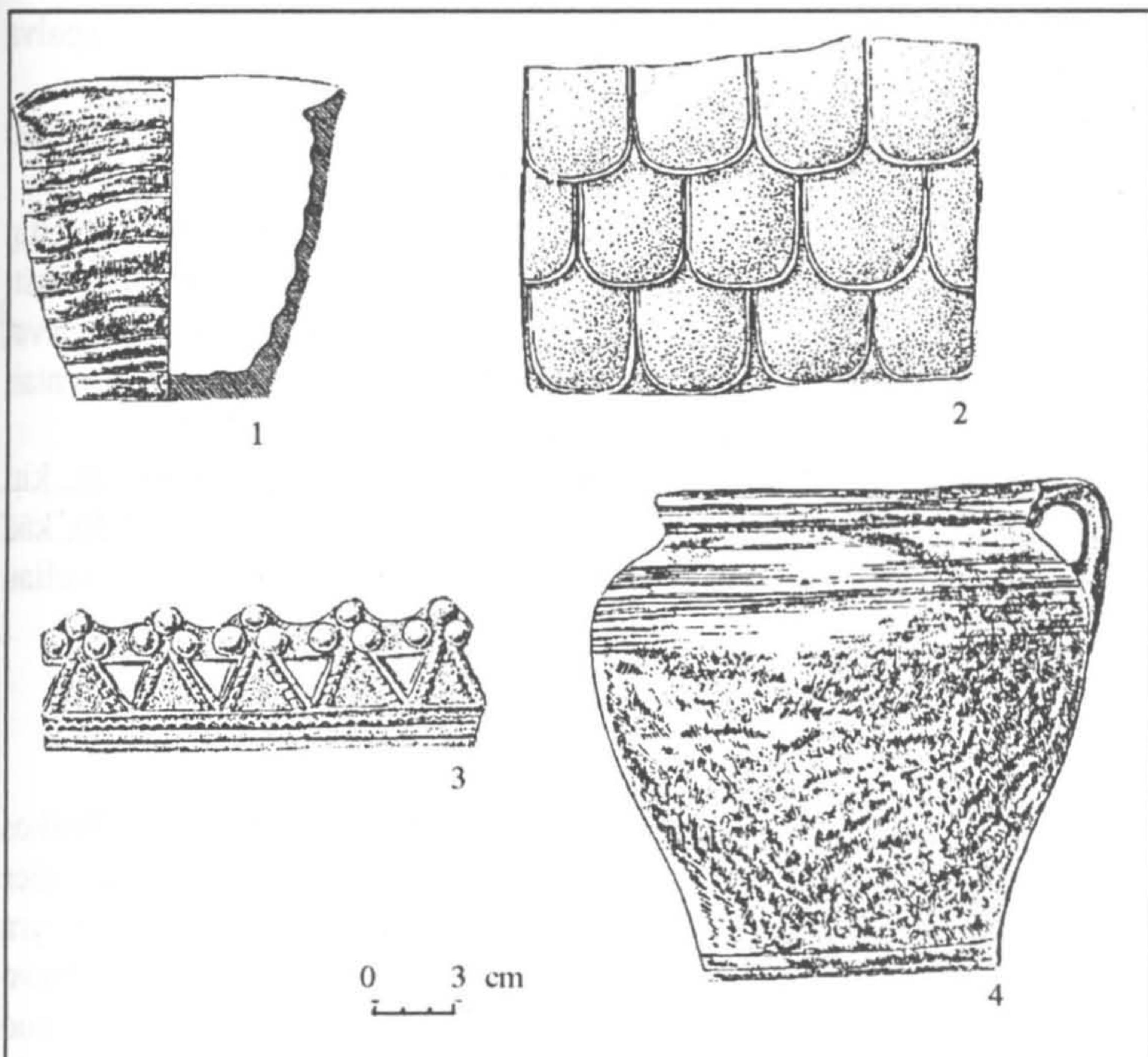
IV KROSNIS

1988 m. atliekant 33 kvartalo žvalgomuosius archeologinius tyrimus pastato D. Poškos g. 20 kieme, rastos keramikos degimo krosnies liekanos (Balčiūnas, 1988). Krosnis stovėjo ant natūralaus šlaito, jos pakura įleista į įžemį apie 0,6 m. Krosnis buvo beveik apskritimo plano, išliko tik apatinė pakuros dalis (pav. 8). Krosnies viršus yra nežinomas. Pakuros vidaus skersmuo 1,53 m. Sienelės mūrytos iš pusplyčių, įterpiant akmenis ir surišant jas moliu. Sienelių storis nuo 13 iki 16 cm, didžiausias išlikęs aukštis 47–57 cm. Iš šiaurės ir vakarų sienelėse išgriovos, kur buvusi pakuros anga – neaišku. Rytinėje pusėje gulinčios 2 pusplytės buvo atramos perdangai

8 p a v. IV krosnies pakuros liekanos, planas ir pjūvis A-A: 1 – pakuros sienelės, 2 – padas, 3 – perdangos atramos. Piešė Verutė Trečiokienė.

tarp pakuros ir degimo kameros. Visa pakura iš vidaus glaistyta moliu, padas susidaręs iš perdegusio, suskeldėjusio molio ir susigulėjusių pelenų. Pakura užpilta permaišyta rusva žeme su degusio molio gabala (perdangos ir kupolo liekanomis) bei keramikos šukėmis. Tai puodyninių, plokštinių koklių fragmentai, indų šukės. Rastas sveikas puodyninis koklis kvadratine anga (pav. 9:1) ir dalis kito. Angos dydis 15x14–13,5x13,5 cm, aukštis 11 cm, dugno skersmuo 9 cm. Plokštinių koklių fragmentai kelių variantų: plokštė lygi su apskritu įdubimu viduryje, plokštė puošta pynutėmis ir augalais, žaliai glazūruoti. Krosnių karūnėlės 2 tipų: arkoje aprėminta angelo galvutė su sparneliais, susijungiantys trikampiai (pav. 9:3). Krosnies „stogo“ plokštė puošta žvynais, žaliai glazūruota (pav. 9:2). Visų koklių molio masėje labai smulki grūsto akmens ir smėlio priemaiša. Jie degti oksidaciniuje aplinkoje, rausvos spalvos. Tarp indų

9 pav. Keramika iš IV krosnies: 1 – puodyninis koklis su kvadratine anga, 2 – krosnies „stogo“ čerpė, 3 – krosnies karūnėlė, 4 – puodas.
Piešė Verutė Trečiokienė.

šukiu rasti sveiki puodas (pav. 9:4) ir puodelis. Puodo pakraštėlis status, profiliuotas. Angos skersmuo 13,3 cm, dugno – 10,6 cm, aukštis 18,5 cm, plotis petelių srityje 17,5 cm. Vidus žaliai glazūruotas, išorėje peteliai puošti horizontaliomis rievėmis. Degtas oksidaciniuje aplinkoje, tačiau, degimo pabaigoje į kamerą patekus dūmams, įgavo rusvai pilkų spalvą. Sveiko puodelio pakraštėlis profiliuotas, angos skersmuo 11,4 cm, dugno – 8,5 cm, aukštis 13,8 cm. Kitu indų pakraštėliai profiliuoti, peteliai puošti įspaustų rombų ornamentu, vidus aptekėjės žalia glazūra, žaliai glazūruoti ir rastieji dughnai, sienelių šukės. Visi degti oksidaciniuje aplinkoje, rausvos spalvos. Keletas pakraštelių atlenkti į išorę ir prispausti, degti redukciniuje aplinkoje. Tai rodytų, kad krosnyje degti indai tiek reducinėje, tiek oksidaciniuje aplinkoje. Be jų, rasti fragmentai dubenų, lėkščių, bokalų, puodų dangtelį, keptuvėlę. Iš viso rasta 19 koklių fragmentų ir 146 vienetai indų šukiu, datuojamų XVI a. viduriu – antraja puse.

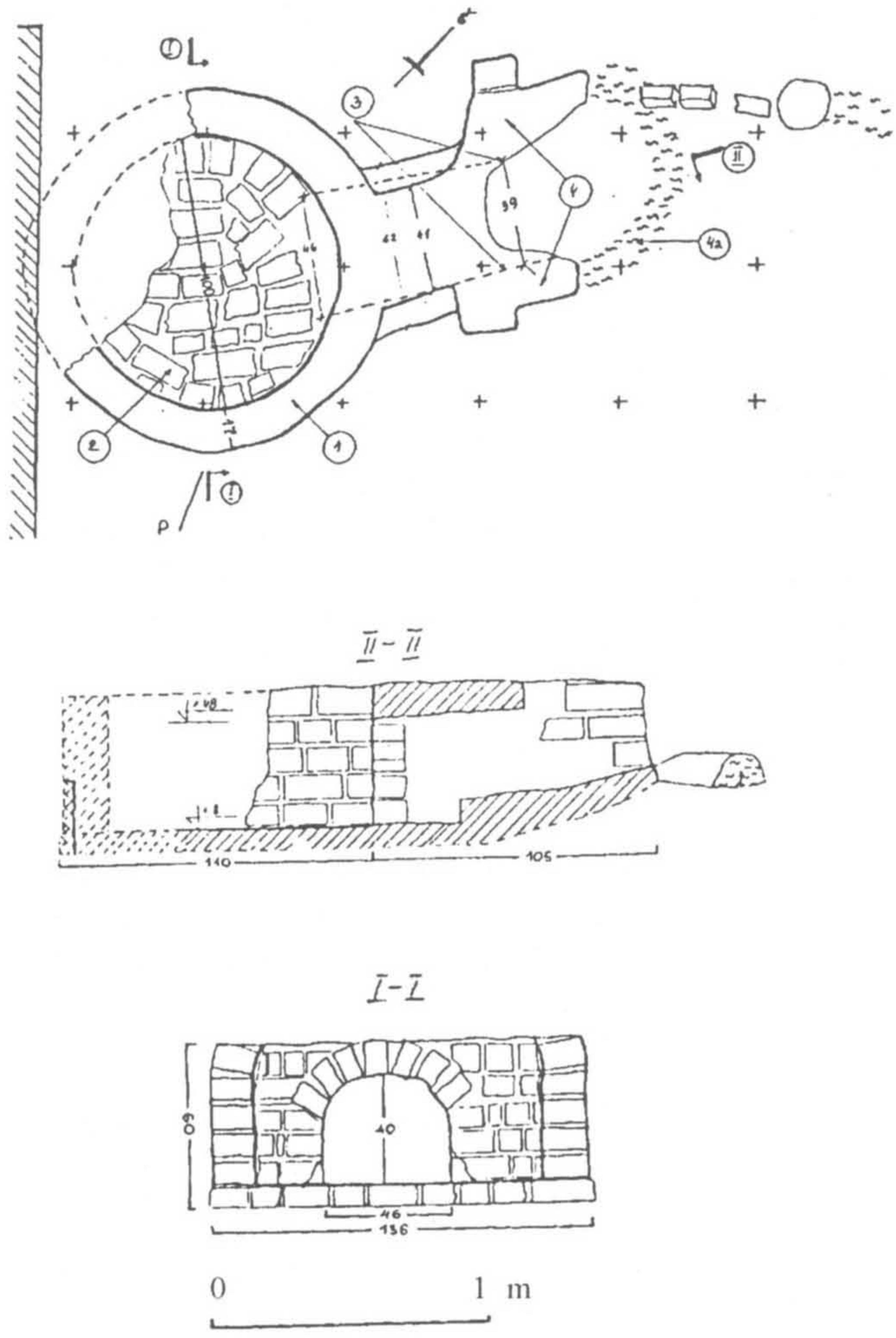
V KROSNIS

V krosnis 33 kvartale rasta 1982 m. statant naują pastatą. Pamatų duobėje aptikus neaiškų įrenginių, tuometinė Paminklų apsaugos inspekcija darbus pristabdė ir sudarė sąlygas archeologams jį tyrinėti.

Buvo rasta 2/3 keramikos degimo krosnies pakurinės dalies (Žalnieriū, Butkienė, 1986š). Krosnies pakura apskritimo formos, įrengta įžemyje iškastoje duobėje – 1,3 m gylyje (pav. 10). Išlikusi tik pakurinė dalis, perdanga ir kupolas neaiškūs. Pakuros vidaus skersmuo 1 m, sienelių storis 17–20 cm, mūryta iš pusplyčių, surišant jas moliu. Šiaurės rytų dalyje yra 1,05 m ilgio savotiškas tunelis, užsibaigiantis išsišakojimu (pav. 10:4). Tunelis mūrytas iš pusplyčių, viršuje suskliaučiant, jo plotis 46 cm, aukštis 40 cm. Pade molinė asla, nežymiai kylanti. Spėjama, kad čia buvo krosnies kaminas. Pakuros anga buvo priešingoje, neišlikusioje dalyje. Greičiausiai tai krosnis su vadinamaja horizontalia trauka. Pakuros sienelės viršuje nežymiai linksta, žemėje esanti krosnies pakura buvo 0,9–1,1 m aukščio, kokio aukščio buvo degimo kameros kupolas, nežinome. Pakuros grindys išdėtos plytgaliiais, rištais moliu, visa pakura viduje glaistyta moliu. Krosnies pakura ir duobė aplink ją užpilta ruda maišta žeme su degėsiais,

plytų nuolaužomis, degusio ir „žalio“ molio gabala. Preparuojant šį sluoksnį, surinkta 360 vienetų radinių. Didelė dalis indų nebaigtai gaminti, be ištisinio glazūravimo, glazūra nuo perkaitimo suputojusi, kai kurių sienelės ir pakraštėliai nuo per aukštos temperatūros deformavęsi. Rasta koklių ir virtuvės bei stalo indų. Tarp koklių daugiausia rasta puodyninių koklių su kvadratine anga – 5 sveiki ir 174 fragmentai. Jų pakraštėliai profiliuoti, nuolaidūs į vidų, jų plotis 2–3 cm (pav. 11:1–3). Koklių aukštis 11,8–12,4–13 cm, dugno skersmuo – 7,5–8–9,2 cm, angos dydis 11,6x11,2; 10,6x10,3; 10,6x9,7 cm. Vieno koklio dugnas puoštas rozete. Molio masėje smėlio priemaiša, degti oksidaciniuje aplinkoje, rausvos spalvos, tačiau pagal tai, kad lūžio viduryje pilka, matyti, kad buvo nevisiškai išdegta. Kai kurie kokliai aptaškyti žalia glazūra.

Plokštinių koklių rasta 47 fragmentai. 9 fragmentuose vaizduojamas stilizuotas augalas – vaisius (pav. 11:4). Plokštė įgilinta, rēmelio plotis 3,3–3,1 cm, vienas aptaškytas žalia glazūra. Molio masė lūžyje ne visai išdegusi – rusvai pilka. Kiti fragmentai puošti reljefiniu įdubusiu apskritimu, jų rasta 7 fragmentai. Frizinio karnizinio koklio fragmentas puoštas senio galva su sparnais – bangpūčiu (pav. 11:5), dekoratyvinės čerpės – krosnies „stogo“ fragmentas puoštas žvynais.

10 p a v. V krosnies planas ir pjūviai (I-II): 1 – pakuros sienelės, 2 – plytų padas, 3 – skliautas-dūmtraukis, 4 – kamino pamatas, 4a – molio juosta. Piešė Verutė Trečiokienė.

Didelę radinių grupę sudaro puodai ir puodynės. 20 fragmentų puodų pakraštelių su ąsomis pakraštelių atversti į išorę, suapvalinti, petelių srityje horizontalios žiedimo rievės, vidinėje pusėje profiliavimas dangtelui. Ąsų plotis 2–2,6 cm, kai kurie aptaškyti žalia, geltona glazūra. Degtis oksidacineje aplinkoje, tačiau ne visiškai, molio masė pilkai rusva.

25 fragmentai puodų pakraštelių pastorinti, profiliuoti. Molio masėje esanti vidutinio ir smulkaus stambumo grūsto akmens priemaiša yra panaši į virimo puodų, tačiau išorėje jie puosti horizontaliomis rievėmis. Panašios keramikos rasta Trakų senamiestyje. Išdegta ne visiškai, spalva pilka ir rusvai pilka.

10 fragmentų puodynų profiliuotais pakrašteliais, jų peteliai puosti horizontaliomis rievėmis, dviejų

vidus žaliai glazūruotas. Išdegta ne visiškai, spalva pilka ir rusvai pilka.

7 indų pakraštelių ir sienelės deformavęsi nuo karščio.

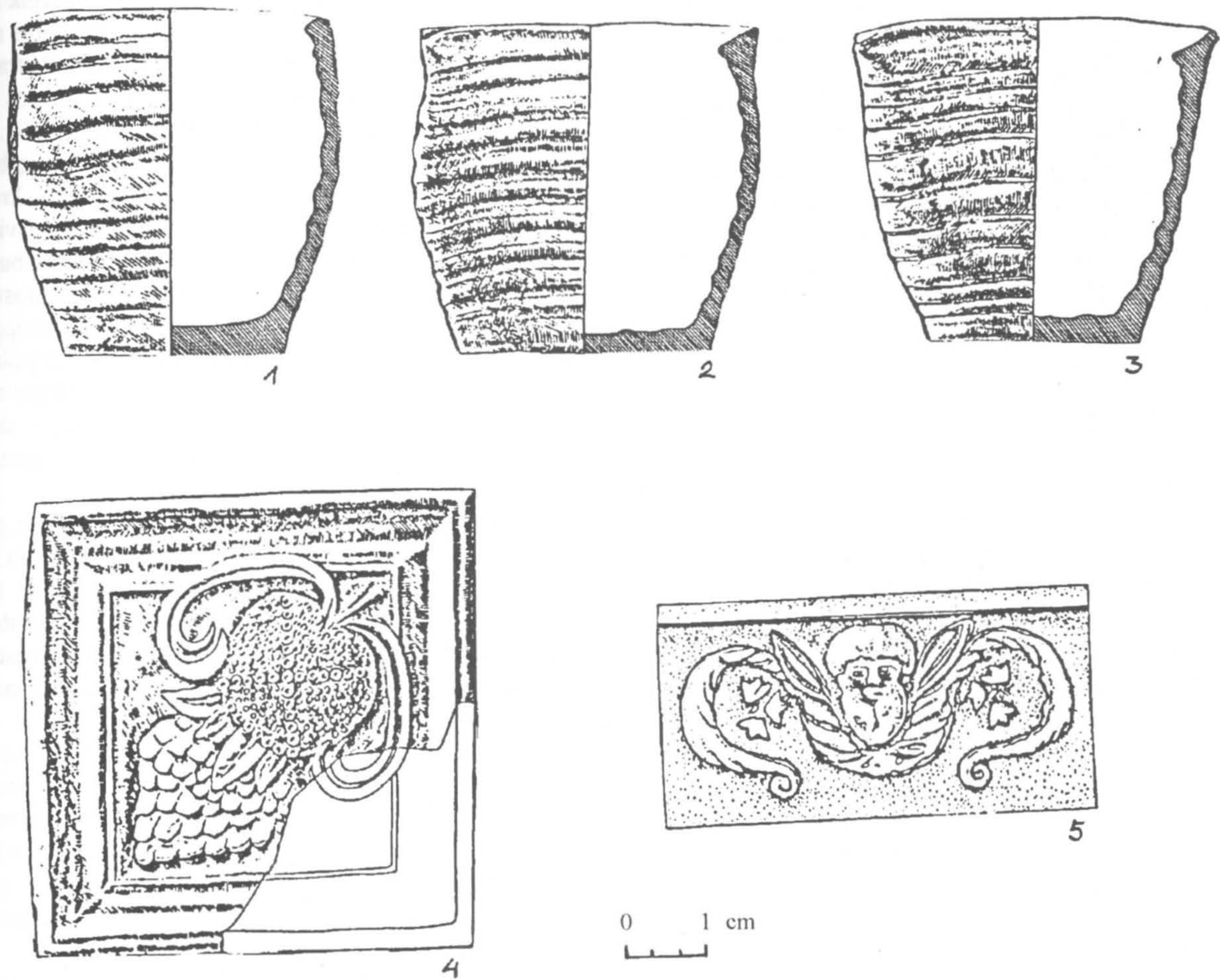
10 fragmentų dubenų pakraštelių ir sienelių. Pakraštelių atlenkti į išorę ir prispausti, 2 puošti įrežtų bangelių ornamentu. Molio masė pilkos, rusvai pilkos, rusvos spalvos; 2 lėkščių pakraštelių fragmentai, molio masė rusvai pilkos spalvos.

Kai kurie radiniai gali būti XVI a. pradžios, kiti datuojami amžiaus antra puse ar pabaiga, atrodo, kad krosnis veikė ilgą laiką, sugriauta ir užpilta ne vėliau kaip XVII a. pradžioje.

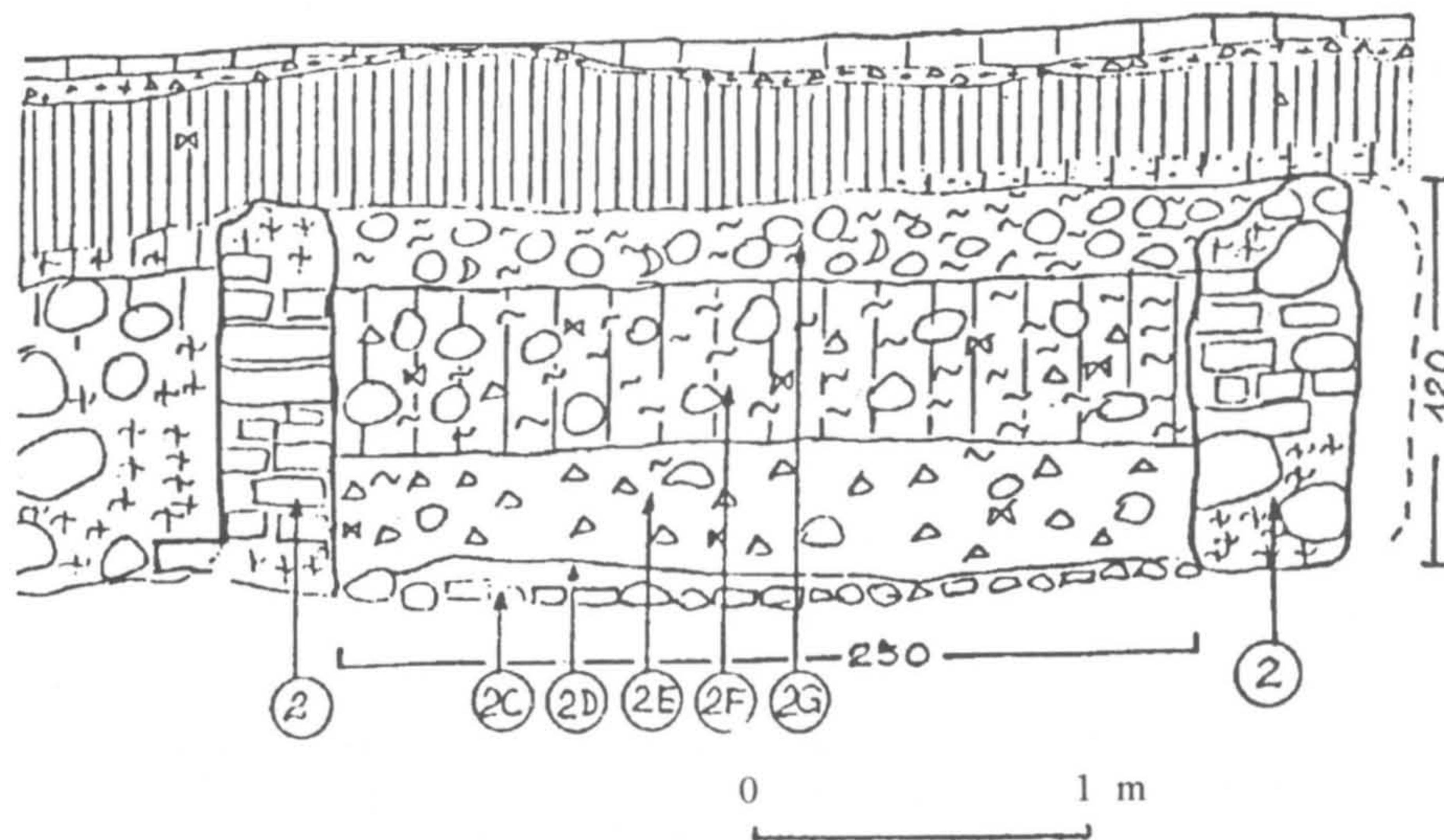
VI KROSNIS

1989 m. statant naują gyvenamajį namą D. Poškos g. 6, pamatų duobėje iškilo keramikos degimo krosnies liekanos (VI) (Bertašius, 1989š). Pusė krosnies yra po dabartine D. Poškos gatve, matyt, gatvė buvo siauresnė. Krosnis pastatyta 1,2 m gylio duobėje, nuo pilkšvo smėlio sluoksnio, kuris panašus į dirbamają žemę. Krosnis apskrito plano, labai didelė, vidaus skersmuo 2,6 m (pav. 12). Sienelių storis 0,35–0,48 m, išlikęs aukštis 1,15 m. Statyta iš akmenų ir plytų, surišant moliu ir aplipdant juo iš išorės bei vidaus. Plytos su braukomis 26,7x12,5x7; 28x13,8x7,5 cm dydžio, akmenys sutrūkinėjė nuo aukštos temperatūros. Rastoji krosnies dalis, atrodo, yra tik pakura. Pakuros anga įrengta iš rytų pusės, segmentinės arkos formos, 0,68 m aukščio ir apie 0,6–0,7 m pločio. Pakuros padas grįstas plytų nuolaužomis, akmenimis, virš jo kietas 5–10 cm storio pelenų sluoksnis. Kokio aukščio buvusi pakura, neaišku, tačiau virš pelenų esantis 0,4 m storio degusio molio, grindų plytelių gabalų kartu su keramikos šukėmis sluoksnis susidarė sugriuvus perdangai tarp pakuros ir degimo kameros (pav. 12:2E). Užpylimu viršuje esantis 25–30 cm storio molio ir akmenų sluoksnis su keramika yra krosnies kupolo liekanos (pav. 12:2G). Aplink krosnį esantis smėlis paraudės nuo karščio, tai rodo, kad krosnis naudota ilgą laiką. Pakuros užpylime rasti koklių fragmentai ir puodų šukės.

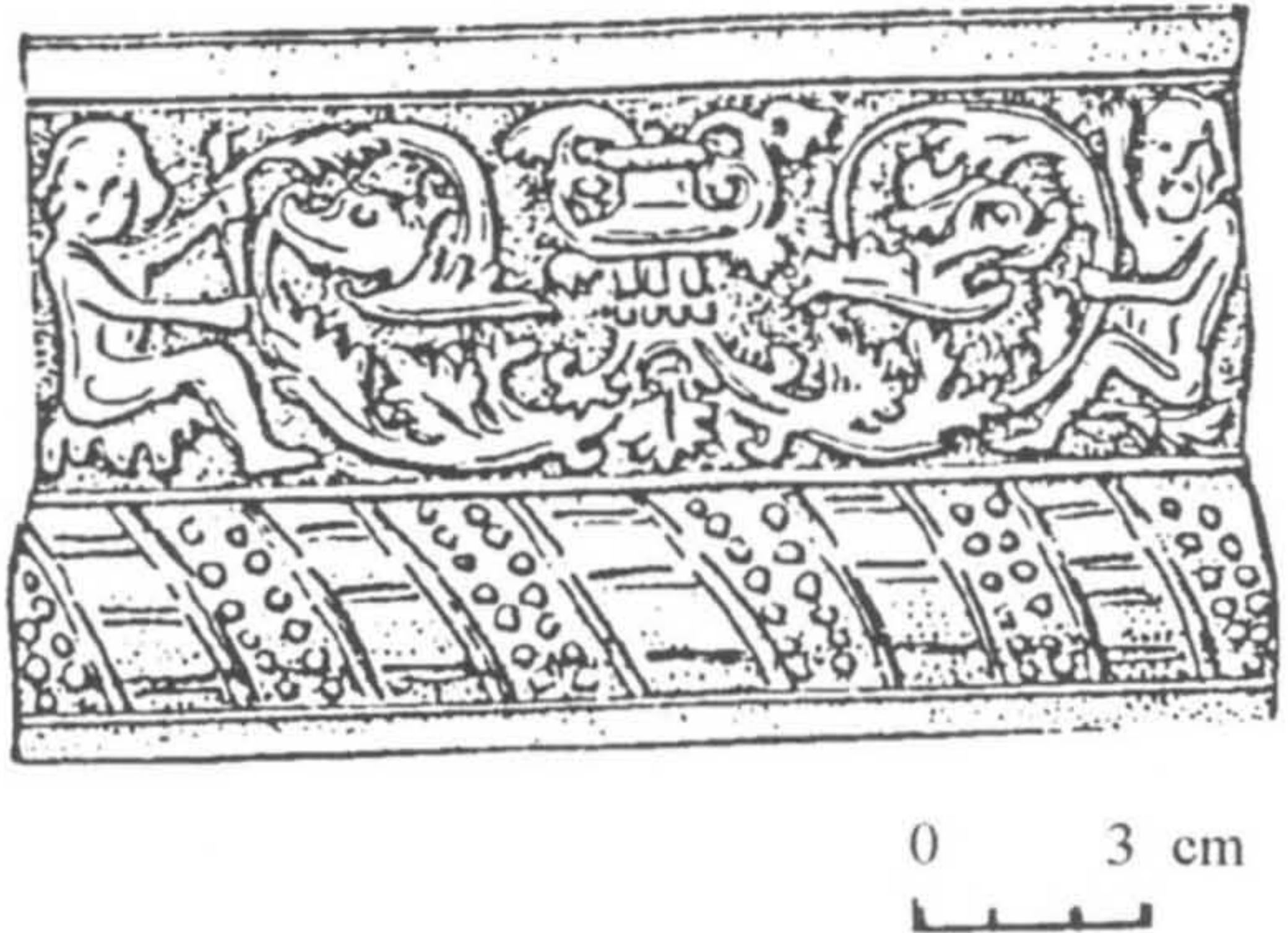
Plokštinių koklių rasti fragmentai su siauru rėmeliu, jų dydis neaiškus. Kokliai puošti augaliniu geometriniu, geometriniu ir augaliniu ornamentu, žaliai glazūruoti. Karnizinio koklio fragmentas puoštas stilizuotais delfiniais ir žmonėmis, žaliai glazūruotas (pav. 13). Visi kokliai degti oksidacineje aplinkoje, molio masė rusvos spalvos. Rastas tik vienas fragmentas puodynino koklio su kvadratinė anga, profiliuotu pakrašteliu, nuolaidžiu į vidų.

11 p a v. Keramika iš V krosnies: 1, 2, 3 – puodyniniai kokliai su kvadratine anga, 4 – plokštinis koklis, 5 – karnizinis koklis. Piešė Verutė Trečiokienė.

12 p a v. VI krosnies pjūvis: 2 – pakuros sienelės, 2C – plytų padas, 2D – pelenai, 2E – plytų nuolaužos, akmenys, 2F – akmenys, molis, juodžemis, 2G – molis, keramika, akmenys. Piešė Verutė Trečiokienė.

13 p a v. Karnizinis koklis iš VI kroslies. Piešė Verutė Trečiokienė.

Rastieji puodų pakraštėliai statūs, profiliuoti išorėje, vidinėje pusėje profiliavimas dangtelui, daugumos vidus žaliai glazūruotas, molio masėje rasta vidutinio stambumo arba smulkių rusvos spalvos grūsto akmens priemaišų.

Ąsočio ir dubens rasta po vieną šukę, puoštą įspaustu ornamentu, bei viena keptuvės koja.

Pagal radinius sprendžiama, kad kroslis veikė XVI a. viduryje – antroje pusėje.

VII KROSNIS

Tame pačiame sklype (D. Poškos g. 6), 47 m į šiaurę nuo gatvės linijos, 1988 m. rasta 2/3 išlikusios keramikos degimo kroslies (Balčiūnas, 1988š). Perkasoje atkasta kroslies šiaurinė pusė, jos kupolo viršus nugriautas, įleidžiant sandėliuko betoninius pamatus. Kroslis apmatuota, surinkti archeologiniai radiniai ir perkasa užpilta. 1991 m šiame sklype statant garažus, nugriovus sandėliukus, kroslis atkasta dar kartą ir visiškai ištyrinėta.

Kroslis statyta 1,9 m gylio duobėje, iškastoje natūraliamė smėlyje, vėliau smėliu užpilant visą pamatų duobę. Žemės paviršiuje greičiausiai kyšojo tik pats kupolas. Kroslies pakura ištęsto ovalo formos, didžiausias ilgis 1,27 m, mažiausias – 1 m (pav. 14). Sienelių storis 17–19 cm, statybai naudojant daugiausia plytgalius. Jų dydis 25x13x7,5; 13,5x8,2; 28x8,3; 14x8 cm. Išorėje kroslies ilgis 1,6 ir 1,38 m. Šiaurės rytų pusėje įrengta pakuros anga, ištraukta į priekį 0,56 m (pav. 14:C-C). Angoje sumūryta segmentinė sąrama iš briauna dėtų plėty, jos aukštis 0,38 m, plotis 0,55 m (pav. 14:C-C). Susidarės savotiškas tunelis storai apdrėbtas moliu. Pakuros padas klotas iš $\frac{1}{2}$ ir $\frac{3}{4}$ plėty gabalų, smėlis po juo rusvas nuo karščio. Apatinė pakuros sienelių dalis statyta iš

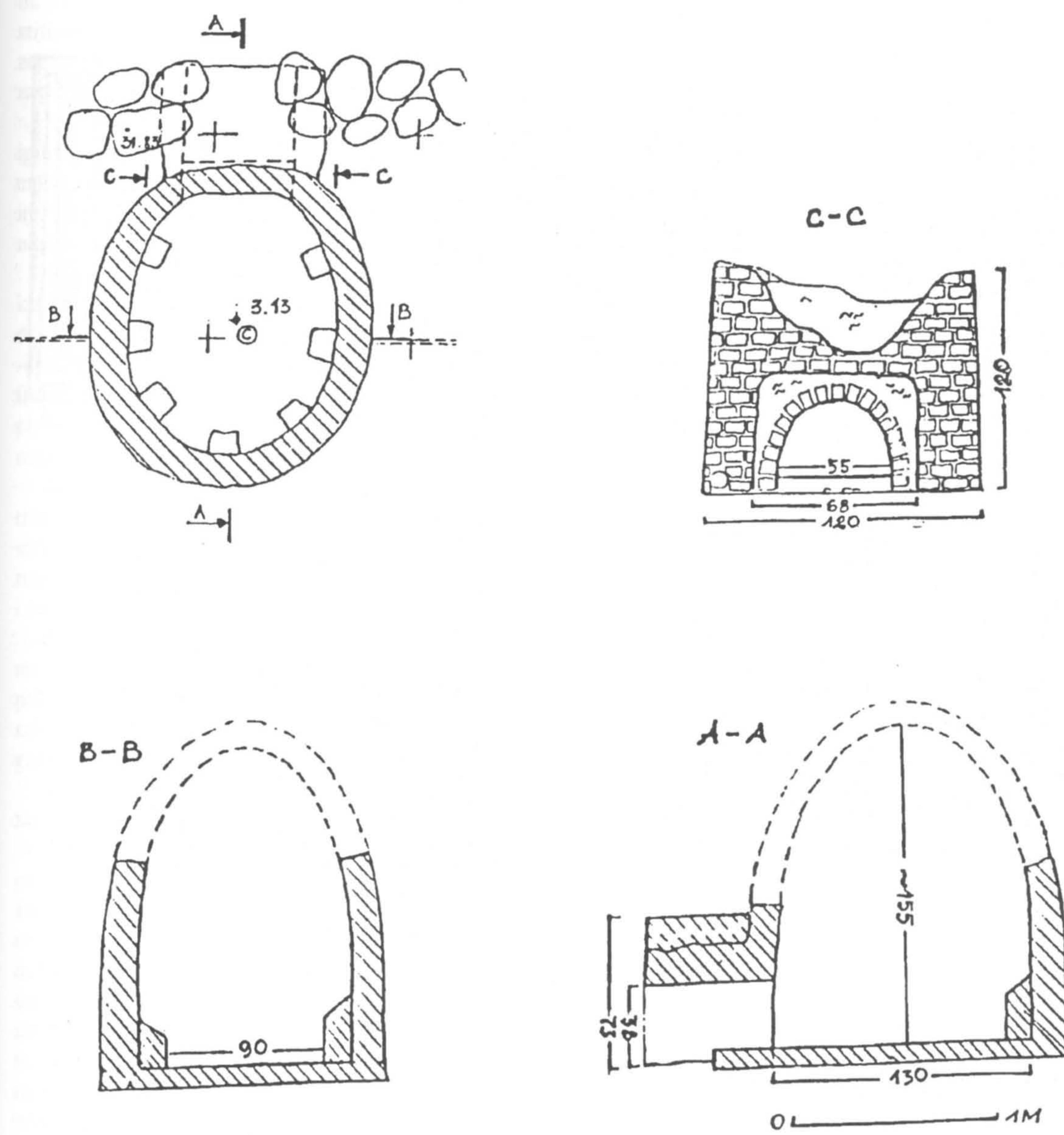
akmenų su pusplytėmis, užtrinant viduje beveik 2 cm storio molio tinku. Degimo kamerą nuo pakuros skyrė perdanga, deja, neišlikusi. Jos buvimą rodo 7 atramos, suformuotos iš $\frac{3}{4}$ plėtos, moliu pritvirtintos prie sienelių. Rastoji kroslies dalis buvo 1,05–1,2 m aukščio, pagal sienelių linkimą galima spėti ją buvus 1,65 m aukščio, kūgio formos. Kamino kroslis necturėjo, dūmai, matyt, išeidavo pro kupolo viršuje buvusią skylę. Jokio statinio ar pašiūrės buvimo pėdsakų neaptikta, tik prie pakuros angos rastos 2 grupės akmenų, matyt, duobės šlaitams sustiprinti.

Kroslies vidus užpiltas šviesiu juodžemiu su smėliu, o duobėje prie pakuros rasta ir nedegto molio gabalų. Užpylime daug archeologinių radinių, tarp jų vyrauja kokliai, kai kurie ne visai išdegę, aptaškyti glazūra, deformavęsi.

Rastieji puodyniniai kokliai kvadratine anga, profiliuotais į vidų pakraštėliais. Angos dydis 11,5x11,3–8,5x9,5 cm, dugno skersmuo 9,3–7,4, aukštis 10,6–9,7 cm. Be sveikų, rasta 30 koklių sienelių ir dugnų, profiliuotų pakraštėlių fragmentų. Molio masėje – smulkių grūsto akmens priemaišų, jie degti oksidaciniéje aplinkoje, rausvos ir rausvai pilkos spalvos.

Rasti 4 fragmentai lovinių koklių. Koklyje vaizduojami Adomas ir Ieva prie rojaus medžio. Neišlikusioje dalyje, medžio apačioje, paprastai vaizduojamas žiedžiamas ratas – tai puodžių simbolis. Koklis neglazūruotas, molio masėje smulki grūsto akmens priemaiša, degtas oksidaciniéje aplinkoje, rausvos spalvos.

Rasti 2 tipai plokštinių koklių su neįprasta puošyba. 1-ojo tipo plokštėje vaizduojamas vyriškis su apsiaustu, dėvintis renesansui būdingą kepurę, rankoje laikantis savotišką skeptrą, jam iš burnos rankos link eina 2 eilės karoliukų (pav. 15:4). Plokštė aprėminta 2 cilių pjūklelio formos ornamentu. Koklio dydis 16,8x17,3 cm. Fragmentai neglazūruoti, išskyrus vieną – dengtą žalia ir geltona glazūra. Tarp jų 2 fragmentai kampinių koklių. Mažoje plokštėje (dydis 7,2x17,2 cm) vaizduojamas stilizuotas augalas, ši koklio dalis žaliai glazūruota. Molio masėje smulki grūsto akmens priemaiša, rusvos spalvos. 2-ojo tipo koklio plokštės centre vaizduojamas profiliu vyriškis su kepure (pav. 15:3). Abipus jo skaičiai „1533“, portretas aprėmintas apskritimu, stilizuotais augalo lapais, apačioje užrašas „KAROLUS V“. Koklyje vaizduojamas Karolis V (1519–1556), imperatoriaus Maksimilijono I anūkas, nuo 1516 m. Ispanijos karalius, Vokietijos, Italijos, Nyderlandų, Centrinės ir Pietų Amerikos valdovas, vienas galingiausių pasaulio monarchų. Koklio dydis 17,5x17,5 cm, jis neglazūruotas, degtas oksidaciniéje aplinkoje.

14 pav. VII krosnies planas ir pjūviai. Piešė Verutė Trečiokienė.

Rasti 5 fragmentai plokštinių koklių su Žygimanto Senojo monograma, jie yra dviejų tipų.

1-ojo tipo plokštės viduryje vaizduojamas karališkasis erelis, aplink kurio kūną apsivijęs Sforçų žaltys (pav. 15:2). Rémelis puoštas rombais su spurgeliais. Koklių dydis 17,5x17,5 cm, jie neglazūruoti, molio masėje labai smulki grūsto akmens priemaiša.

2-ojo tipo plokštės viduryje vaizduojamas stilizuotas erelis, jo kūną apsivijusi S raidė (pav. 15:1). Rémelis puoštas ištęstais rombais su spurgeliais.

Koklių dydis 17,5x17,5 cm, jie neglazūruoti. Abiejų tipų koklių plokštės smarkiai įgilintos.

Rasti 7 fragmentai stačiakampio plokštinio koklio puošto stilizuotu augalu – aguona (pav. 15:5). Plokštės dydis 17x24 cm. Rémelis puoštas stačia bangele. Plokštė įgilinta, neglazūruota. Molio masėje labai smulki grūsto akmens priemaiša. Koklis degtas oksidaciniuje aplinkoje, kai kurie fragmentai aprūkę.

Plokštinių koklių fragmentai su stilizuotu vaisiumi, panašūs į rastuosius V krosnyje J. Gruodžio g. 19–21. Plokštės dydis 16,5x17 cm. Jie neglazūruoti, degti

15 pav. Kokliai iš VII krosnies. Piešė Verutė Trečiokienė.

oksidacinėje aplinkoje. Panašaus tipo yra kokliai su stilizuoto augalo žiedu su žiedlapiais, taip pat neglazūruoti, degti oksidacinėje aplinkoje. Šių koklių rasta 7 fragmentai.

Vienas sveikas koklis ir 14 fragmentų yra puošti įgilintu apskritimu–dubeniu. Jie yra 2 dydžių: 15x15,5 cm ir 17,8x18,8 cm, apskritimų dubenų skersmuo 12 ir 15,5 cm. 7 fragmentai žaliai glazūruoti, visi degti oksidacinėje aplinkoje (pav. 15:6).

Karnizinių koklių dekoravimas panašus į plokštinių koklių su Žygimanto Senojo monograma – plokščioji dalis puošta ištęstais rombais su spurgeliais, volelis – įvija juosta su spurgeliais (pav. 15:7). Rasta 9 fragmentai tokį koklių ir dalis koklio su lygia plokštuma. Koklio dydis 21x15 cm, kai kurie fragmentai žaliai glazūruoti, degti oksidacinėje aplinkoje.

Krosnių karūnelių rasta trijų tipų: susisiekiantys trikampiai su spurgeliais, susisiekiantys trikampiai ir stilizuotos širdelės formos. Karūnėlės žaliai glazūruotos. Galima sakyti, kad rastos visos krosnies koklių dalys.

Neįprastas radinys – 11 cm skersmens molinis medalionas su barzdoto vyriškio profiliu. Galva pridengta kepure, ant kaklo galbūt grandinė. Radinys salyginai pavadintas modeliu koklio atspaudo gamybai, tačiau gali būti ir kita paskirtis.

Kita radinių grupė – indai maistui gaminti ir laikyti.

Tarp jų išskirtinis radinys – sveikas puodas, pakraštėlis atlenktas į išorę, su qsa. Puodo aukštis 16,8 cm, dugno skersmuo 9,3 m, angos skersmuo 10,5 cm, skersmuo petelių srityje 14,5 cm. Išorėje dekoruotas horizontaliomis rievėmis, molio masėje smulki grūsto akmens priemaiša, degtas redukcinėje aplinkoje, pilkos spalvos. Kitų indų pakraštėlių fragmentai degti oksidacinėje ar redukcinėje aplinkoje, rusvos ar rusvai pilkos spalvos, vidinėje pusėje profiliavimas dangteliumi. Keleto fragmentų pakraštėliai profiliuoti, degti redukcinėje aplinkoje, pilkos spalvos. Sienelių ir dugnų fragmentai degti oksidacinėje ir

redukcinėje aplinkoje, pilkos ir rusvos spalvos. Rasti fragmentai dubenų, kepimo lovio, ąsočio, trikojo troškintuvo. Daugiausia degti oksidacinėje aplinkoje, rusvos spalvos, troškintuvo vidus žaliai glazūruotas. Idomesnis yra trikampio ir nupjauto ritinio formos taurelės, viduje geltonai ir žaliai glazūruotos.

Rasta molinio tinklų pasvaro dalis. Pasvaro skersmuo 11,7 cm, skylės skersmuo 1,8 cm, storis 2,7 cm.

Abiejų tyrimų metu surinkta ir į inventorinius sąrašus įtraukta 95 įvairių tipų koklių ir jų fragmentų, 40 fragmentų įvairių indų maistui gaminti ir laikyti. Galbūt meistras labiau specializavosi koklių gamyboje.

Sprendžiant pagal datą ant koklio su užrašu „KAROLUS 1533“, krosnis veikė XVI a. viduryje ar antroje pusėje. Tai reiškia, kad tuo pačiu metu šiame sklype buvo naudojamos 2 krosnys – viena neįprastai didelė 2,6 m skersmens, kita – įprasto dydžio 1–1,3 m skersmens (VI ir VII). Galbūt tarp šių krosnių stovėjo puodžiaus dirbtuvė ar gyvenamasis namas, deja, tai nebus išaiškinta, nes šioje vietoje stovi daugiabutis namas, garažai.

Kasinėdami Kauno senamiestį tikimės rasti ir daugiau amatininkų puodžių dirbtuvė. Iki šiol rasta tik viena matricos (formos) dalis koklių gamybai. Joje matome stilizuoto augalo–vaisiaus motyvą. Forma datuojama XVI a. pradžia – pirma puse, ji rasta netoli III krosnies, senamiesčio 12 kvartale, kasant rūsi pastate Rotušės a. 5.

Kokliai su visiškai panašiu dekoru rasti krosnyse V ir VII – rytinėje senamiesčio dalyje, naudotose XVI a. viduryje.

Pastatų liekanų nė prie vienos krosnies, išskyrus 1-ają, nerasta, nepastebėta ir stulpinės konstrukcijos pašiūrių. Matyt, krosnis stovėjo atviroje vietoje. Kadangi degama buvo kelias paras, neabejotinai kažkur šalia buvo ir meistro gyvenamasis namas. Rastosios krosnys, dirbinių gausa ir aukšta kokybė rodo Kaune klestėjus puodžių verslą. Dėl istorinių duomenų stokos negalime sužinoti amatininkų vardų, etninės priklausomybės.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Balčiūnas D., 1988š – Kauno senamiestis. 33 kvartalo žvalgybiniai archeologiniai tyrimai // KPRPIA. F. 5.

Balčiūnas D., Žalnieriū A., 1990š – Kauno senamiesčio 13 kv. Sklypo V. Kuzmos 7/7 archeologiniai tyrimai // KPRPIA. F. 5.

Balčiūnas D., Žalnieriū A., 1994š – Kauno senamiestis 34 kvartalas. Pastato M. Daukšos g. 22 rūsio archeologiniai tyrimai // KPRPIA. F. 5.

Bertašius M., 1989š – Kauno senamiesčio 33 kvartalas. D. Poškos g. sklypas Nr. 6. Archeologinių žemės darbų priežiūros ataskaita // KPRPIA. F. 5.

Bertašius M., 1990š – Kauno senamiestis. Architektūros paminklas–pastatas Vilniaus g. 45–45a. Žemės darbų archeologinės priežiūros ataskaita. // KPRPIA. F. 5.

Bertašius M., Balčiūnas D., 1992š – Kauno senamiestis. D. Poškos g. 6 sklypo archeologiniai tyrimai // KPRPI. F. 5.

Merkys V., Samalavičius S., 1977 – Senųjų Vilniaus iškabų simbolika // Architektūros paminklai. Vilnius, 1977. T. 4, p. 81–104, 109–110, 115, 120.

Samalavičius S., Statybinių medžiagų gamyba ir įmonių susitelkimo vietas Vilniuje XVII–XVIII a. // Architektūros paminklai. Vilnius, 1977. T. 4, p. 29.

Swiechowska A., Dukwicz R., 1955 – Warstat gancarski z konca XVII wieku // Szkice Staromiejskie. Warszawa, 1955, p. 151–152.

Žalnieriūs A., Butkienė B., 1986š – Kauno senamiestis. 33 kvartalo rytinė dalis ir sklypas D. Poškos g. 6. Archeologinių tyrimų ataskaita // KPRPIA. F. 5.

SANTRUMPOS

KPRPIA – Kauno paminklų restauravimo projektavimo instituto archyvas

THE BURNING FURNACES OF CERAMICS IN KAUNAS IN THE 15th–16th c.c. Dainius Balčiūnas

Summary

On the archaeological research of the old part of Kaunas in 1986–1994 remnants of 6 furnaces which shape was close to an oval (Fig. 1) were found. It was determined that they were burning furnaces for ceramics. Their construction was disclosed according to the analogous furnace found in the old town of Warsaw. One of its parts is oval-shaped kindling mouth which is situated in the ground and the support on its top carrying a grille with holes for the flame. The burning chamber is situated over it and there the pots and other pottery goods are loaded. The burning chamber is covered with a sharp cupola-shaped cover.

On the site where the oldest furnace I was situated only burned clay, ash and remains of a building with a cellar were found. Pot tiles with cross-shaped hole dated to the late 14th–early 15th c.c. (Fig. 2, 3) were found. The furnace II is oval-shaped, moulded of clay (Fig. 4). In it pots which were deformed because of a high temperature, pot tiles with a square hole dated to the late 15th – early 16th c.c. were obtained (the 4th cover page, Fig. 5). Only a kindling part filled with pot tiles with a square hole dated to the early 16th c. of the furnace III remained (Fig. 6, 7). Other 4 furnaces were found in the eastern part of the old town which is traditionally considered the place of residence of Tatars.

Only the upper part of mouth and the foundation of the furnace IV remained (Fig. 8). In the load of the furnace pot tiles with a square hole, plain tiles, fragments of furnace crowns covered with a green glaze, a pot, a cup and various dishes covered with a green glaze inside – at all 146 samples dated to the middle of the 16th – the second half of the 16th c. were found (Fig. 9). The furnace V was equipped with a

horizontal draught. The heating part of the furnace with a chimney were found. In the load of the furnace pot tiles, fragment of dish edges which are not characteristic to the old town of Kaunas prevail. According to the finds it may be stated that the furnace was exploited in the 16th century.

The furnaces VI and VII were situated on the same site and used at the same time. The furnace VI is very large, its diameter is 2.6 m and the diameter of the furnace VII is 1.3 m. The heating part of the furnace VI and the heating part with a fragment of a cupola–shape cover of the burning chamber of the furnace VII remained (Fig. 12, 14). In the furnace VII unique finds, such as a fragment of a trough–shaped tile with symbols of potters, plain tiles with an image of a man with a sceptre in his hands, a tile with a bas–relief of a man, the inscription “KAROLUS” and the date “1533” (Fig. 15:3, 4) were found. Tiles with initials of Sigismundus the Old were found in 2 variants (Fig. 15:1, 2). At all 1000 tiles and their fragments were found. In addition, a whole pot, fragments of jars, frying–pans were found. Both furnaces are dated to the middle – the second half of the 16th century.

7 furnaces for burning of ceramics which were found in the old part of Kaunas are dated to the early 15th – the second half of the 16th c.c. according to the data of stratigraphical examinations and the finds. Their constructions and shapes are not unique. The great number of the found furnaces, high quality of products and high artistic level of them attest Kaunas to be a flourishing centre of handicrafts.

THE LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. The furnaces for burning of ceramics of the 15th–16th c.c. in the old part of Kaunas.

Fig. 2. The section of the stratum of cultural layers on the site of a potter's workshop.

Fig. 3. Pot tiles with a cross-shaped hole found in a potter's workshop.

Fig. 4. The section (A) and the layout (B) of the furnace II.

Fig. 5. Ceramics from the furnace II.

Fig. 6. The layout and the sections (B–B, A–A) of the furnace III.

Fig. 7. The pot tile with a square-shaped hole found in the furnace III.

Fig. 8. The remains of the heating part, the layout and the section A–A of the furnace IV.

Fig. 9. Ceramics from the furnace IV.

Fig. 10. The layout and the sections (I–II) of the furnace V.

Fig. 11. Ceramics from the furnace V.

Fig. 12. The section of the furnace VI.

Fig. 13. The cornice tile from the furnace VI.

Fig. 14. The layout and the sections of the furnace VII.

Fig. 15. Ceramics from the furnace VII.

ПЕЧИ ДЛЯ ОБЖИГА КЕРАМИКИ В КАУНАСЕ В XV–XVI вв. Дайнюс Бальчюнас

Резюме

Во время археологических исследований в старой части города Каунас в 1986–1994 г.г. были обнаружены остатки 7 печей почти овальной формы (рис. 1). Было установлено, что это печи для обжига керамики. По сходству с аналогичной печью, найденной в старой части Варшавы, была выяснена конструкция печи. Это топочная часть овальной формы, врытая в землю, перекрытая решеткой, уложенной на опоры, с отверстиями для пламени. В расположенной над нею камере обжига складываются гончарные изделия. Камера обжига покрывается остроугольным куполообразным сводом.

На месте самой старой печи I были найдены лишь остатки керамической глины, золы и здания с полуподвалом. Найден и гончарный кафель с крестообразным отверстием, датируемый концом XVI – началом XVII вв. (рис. 2, 3). Печь II овальной формы, выплита из глины (рис. 4). В ней найдены деформировавшиеся от высокой температуры горшки (4-я стр. обложки, рис. 5), гончарный кафель с квадратным отверстием, датируемые концом XV – началом XVI вв. От печи III сохранилась лишь топочная часть, заполненная гончарным кафелем, с квадратным отверстием, датируемая началом XVI века (рис. 6, 7). Остальные четыре печи были найдены в восточной части старого города, которая по традиции считается местом проживания татар. От печи IV осталась только топочная часть и основание (рис. 8). В засыпке печи были найдены фрагменты гончарного кафеля с квадратным отверстием, плоского кафеля, коронок печи с зеленой глазурью, горшок и кружка, фрагменты посуды с зеленой глазурью внутри – всего 146 единиц,

датированных серединой – 2-ой половиной XVI века (рис. 9). Конструкция печи V – с горизонтальной тягой; была найдена топочная часть печи, она была с трубой. В засыпке печи преобладает гончарный кафель, фрагменты краев посуды, не характерные для старой части Каунаса (рис. 10, 11). На основе находок можно заключить, что печь использовалась в XVI веке.

Печи VI и VII находились на том же участке и использовались в то же время. Печь VI необычайно велика – ее диаметр 2,6 м, в то время, как диаметр печи VII – всего 1,3 м. От печи VI сохранилась лишь топочная часть, а от печи VII – топка с частью свода камеры горения (рис. 12, 14). В печи VII были найдены исключительно интересные находки: часть корытообразного изразца с символикой гончаров, плоские изразцы с фигурой мужчины со скептом, изразец с барельефом мужчины, надпись “KAROLUS” и датой „1533“. Изразцы с инициалами Жигимонта Старого были найдены в 2-х вариантах (рис. 15:1, 2). Всего найдено 100 изразцов и их фрагментов. Кроме них был найден целый горшок и фрагменты крынок и сковородок. Обе печи датируются серединой – II-ой половиной XVI в.

Семь печей для обжига керамики, найденные в старой части города Каунас, стратиграфически и по обнаруженным в них находкам датируются началом XV – II-ой половиной XVI вв. Их конструкция и форма не являются исключительными. Многочисленность найденных печей, высокое качество и художественный уровень изделий указывают на то, что Каунас был значительным центром развития ремесел.

СПИСОК ИЛЛЮСТРАЦИЙ

Рис. 1. Печи XV-XVI вв. для обжига керамики в старой части Каунаса.

Рис. 2. Разрез культурного слоя на месте гончарной мастерской.

Рис. 3. Гончарный кафель с крестообразным отверстием, найденный в гончарной мастерской.

Рис. 4. Разрез (А) и план (В) печи II.

Рис. 5. Керамика из печи II.

Рис. 6. План и разрез (В-В, А-А) печи III.

Рис. 7. Гончарный кафель с квадратным отверстием, найденный в печи III.

Рис. 8. Остатки топки, план и разрез А-А печи IV.

Рис. 9. Керамика из печи IV.

Рис. 10. План и разрез (I-II) из печи V.

Рис. 11. Керамика из печи V.

Рис. 12. Разрез печи VI.

Рис. 13. Карнизный изразец из печи VI.

Рис. 14. План и разрез печи VII.

Рис. 15. Керамика из печи VII.

Dainius Balčiūnas
Paminklų restauravimo ir projektavimo institutas,
Archeologų grupė,
Raguvo g. 5, LT-3000 Kaunas.
Tel. 8-27 20 03 42.